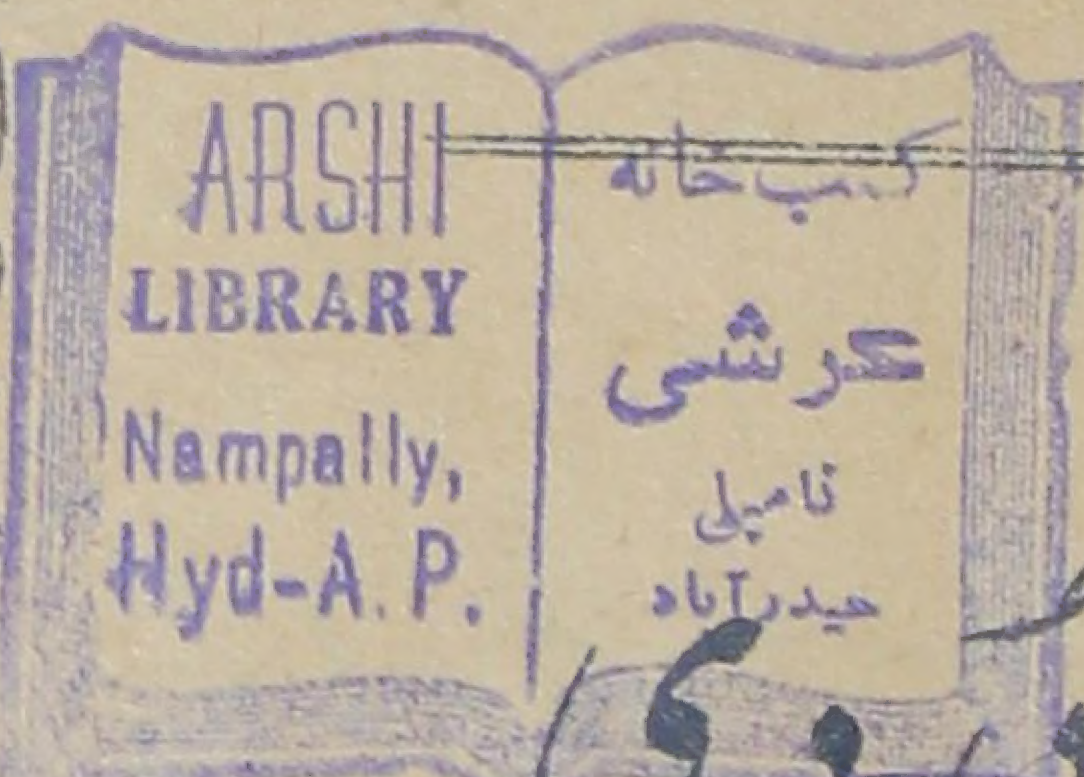

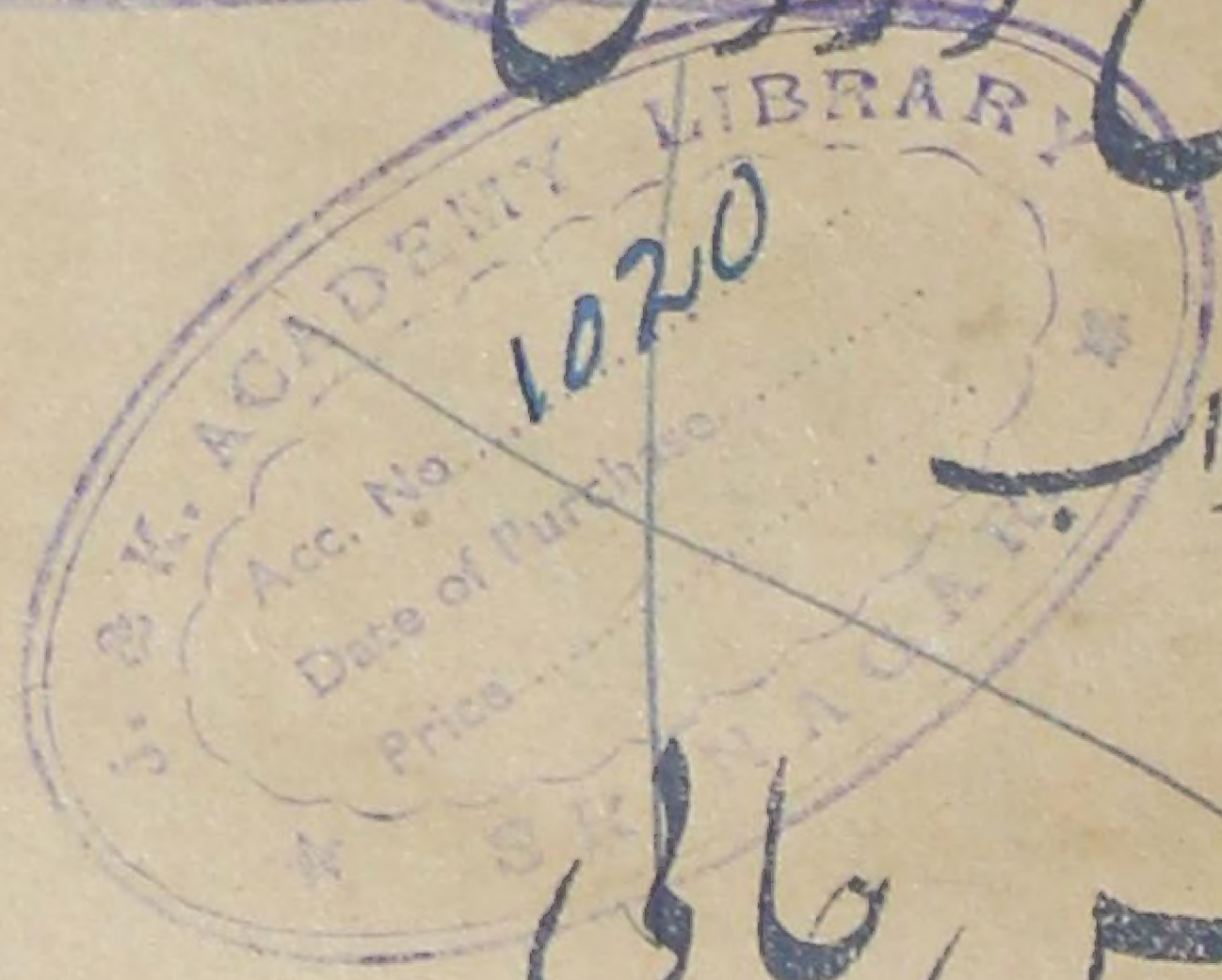
1175

Acc. no = 1175

مَنْ يَمْلِكْ مَدَامًا لِيَقْضِيَ عَنْ أَهْلِهِ مَا يَكُونُ لَهُ

سوروی

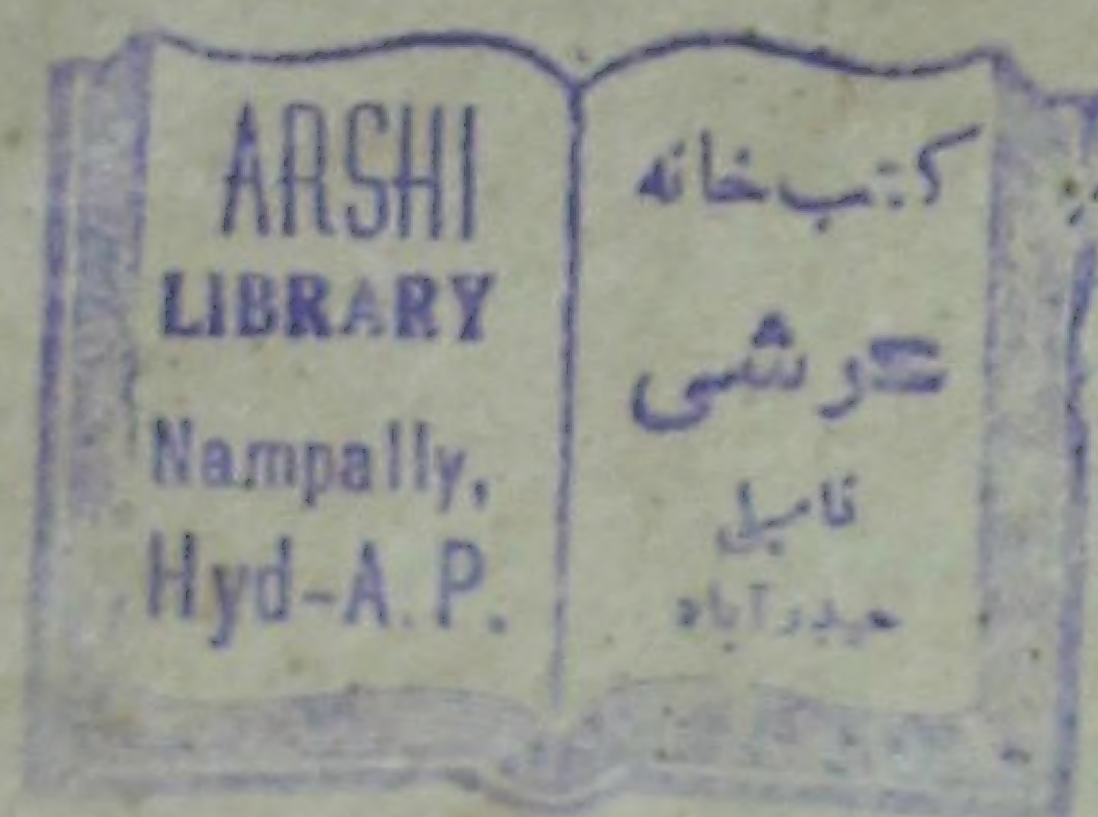

بجواب

سوروی عالی

که در ذکر عروج و نزول اسلام هر چند که یکسان اند
بمختلف صورت بیان شده اند و تعیین است که خوانندگان
آن اختلاف را درک نمایند و خطا و افری برگیرند

خاکسار
درویشی اصفهانی
محرم ۱۳۲۳ هـ

بنام نامی واسم گرامی سرور مکرم معظم عالمجناب

محمد امجد علیخان

کمیته نشر و دورگری حیدرآباد و کن رقم یافت

امید است که مقبول افتد

بسم الله الرحمن الرحيم

سحر گشدم در باغی خرامان
ز غم بودم از هر طرف شیراران

ز وضع جهان خسته و زار و نالان
بهشت برین پیش بودم چو زندان

بگفتم مگر ساعی خوش کنم دل
بمانم ز اوضاع این دهر غافل

نسیم صبا بود بس روح پرور
از آن آمدی مرده را جان به پیکر

هوای چمن بود خوشتر از عطر
ز دودی هزاران غم و رنج خاطر

چنان بود صحن چمن روح افزا
که گفتی از آن بشود سپهر برنا

بدیدم بسی سرو را ز او خستیم
سر زلفت سبیل بریشان و درهم

ز باد بهاری همه در هم و هم
گل عارض گل شده غم ز شبنم

تو گفتی که چشمم ز کس
که گردید خواهی به یک قدم پس

لب غنچه از حشمتی و در بهیم
ره بوستان را صبا کرده خود گم

لب بلبل از خوشدلی و در ترنم
هوادر تن خویش پوشیده فاقم

نه از باد و خاران کی را بسرکش
نه از عاشقان خود کی بود خاس

هوای چمن روح بخشیده جان را
ز عافی و عارف زبوده عیان را

نسیم صبا زنده گزده بستان
ز عقل و خرد برده نام و نشان را

زمین و در و دشت را هست دیدم
ز تاب و توان جمله هست دیدم

ز یک سوی کلبه دری در به قنقه
ز یک سوی بلبل هوا در ده پیکه

باو از قشمری امی گفت پیه
من از در و دل نیز میگفتم اند

بهان یکسره از غم و سنج رسته
یکی من بدم اندران بلغ خسته

چو از سیر با غم فرون گشت ارمان
نقشم بپذیری کی سرونالان
پیاو آدم چار باغ صفایان
زمانی که بودم یکی از جوانان

همه از بهان بخیمه شاد و خرم
یکی را ند از دو عالم بدل غم

نشسته بهم در یک انبوه برنا
همه نوجوان تازه خط شوح و رعنا
ز شادی بودی یکی پای بر جا
بر افکنده تا آسمان شور و غوغا

ندانست یک زان میان چیست اند
بازدوه عالم بلب جمله را چه

پدر بود و مادر بدو غم و حال
برادر بدو خواهر و جد و زال
یکی خرد در سن و دیگر کهن سال
ولی همه یک شاش و خندان احوال

وطن بود و پیوند و یاران یک رنگ
زا و ضلع گردون نه یک بود و تنگ

جوانان همه شوح و رعنا و دلکش
همه شاد و خرم همه دلبر و خوش
باز و قوی و بسا همه ککش
همه نو خط و نوز نس و مایه و فکش

یکی بذله گو بود و دیگر سخندان
یکی نغمه پرداز و دیگر غزل خوان

وطن اریچه زندان ز فردوس خوشتر
خرد یک یار و در آن خوش مادر
پند بر سر و در بهلو برادر
بود خشت در زیر سر باشش پر

خواهم بهشت ار که بی یار باشم

له پنهان پنهان است که در مقام بیزاری و نفرت میگویند

بغربت برندان گرفتار باشم

بود قلبه پوتی مزخمسر بختانه
بدام اوست مرغ زیرک بدانه

بود پوتی بستر مزخمسر اگر نه
بود گردش چرخ جانابهسانه

اگر قرص نان جوینت بود پس
نگردی بغربت تویی یاورد کس

مرا چار باغ از جهان بود خوشتر
بدم قلبه پوتی نه کم از مزخمسر

بودایش دلاویز بادش معسر
قرانی بند گشت از بدره زر

بگذرین طعن میرد شیش
ز غبر فزون بود گفتی شیش

بهشت برین بود گفتی نمودش
از اندیشه کی گم شود نار و پوشش

کجا دور گردد ز دل زنده رودش
ز دی طعن برآم خود آموودش

ز خبوزه اش گیرد بگذر ز سنج
یکی زان همه در بیان می بگنج

وطن خوش بود گر چه ویرانه باشد
بهشت است هر جا که جانانه باشد

مکان گلشن است ارچه کاشانه باشد
ز جانانه از باغ پروانه باشد

بن خانه بی هم زبان چاه باشد
خواهم اگر مونس ماه باشد

غرض هر کرا آسمان خوار سازد
کسی کش نداند زبان یار سازد

برندان غربت گرفتار سازد
بپهل و دراپر نیان خام سازد

له قلبه پوتی دو لفظ مرکب است از قلبه و پوت یعنی قلبه که از جگر گوشت سفید طبع کنند و خاها خوراک فقر است
له پوت جگر هم میگویند قسمتی از خبوزه کم با هم می باشد که آن هم خوراک فقر است
له مراد از نار و پوشش و حالت است
له سنجیده است مانند عتاب که اکثر در نقلات کرده و در ایام عید با طعانی می دهند

بکلی خند کشند اند زبان کس به نزدیک ناکس غایب چون ناکس	
منافع بود در سمنه آرمودم	زبان بود در این سفر جمعه سودم
تلف حاصل عمر بود آرمودم	بگیتی تو گوئی که هرگز نبودم
سفر بود به زمین سفر ای عزیزان ندیدم بجز حسرت و درو و اربابان	
فلک چون برون کرد از بوستانم	گذرد او به ملک هندوستانم
جدا کرد از یار و از دوستانم	بتحقیق افکند در گورستانم
گراین است هندوستان گور بهتر گراین است انسان از ان دور بهتر	
شنیدم که هم زربود هم حسد دور	نه تنه با بود ز حسد یار گوهر
همه راز گوهر بود پای برتر	نه زوایا نه ز زرقا است کمتر
صدای دهل بود گفتی بگو ششم که بر بود از سیم غفل و هوش ششم	
صدای دهل گوش را خوش نماید	ز آوازه آن هیچ خاطر زداید
ز دور آید و هوش از سر زباید	و لیکن نزدیک آن کس نیاید
ز هندوستانم همین بود حاصل که چون خبر جاندهمین پایی در گل	
و بی حالت هندو سنگ دگر شد	خود آن آب آن تاب زبرد ز شد
برابر جان قیمت سیم و زر شد	بخر مهره هم سنگ در دگر شد
نه از بخت من بود این زنگ هستی بین از کجاست زو این بزم هستی	

که شایسته این است که در این کتاب

جسے سنے افلاس میں مبتلا ہے	جسے دیکھے مفلس و بیخوار ہے
نہیں کوئی اونہیں کمانے کے قابل	اگرہیں توہیں مانگ کھانے کے قابل
زمر دی و از مردی نام باشد	سخن سنج باند گنم باشد
بنام اربو و بختہ خام باشد	خردمند اگر ہست ناکام باشد
درین باغ بیل ہمہ زلغ باشد	بدل بیل باغ را و اراغ باشد
مرا گرچہ از شاعری عار باشد	خود این شاعری کار بیکار باشد
نہ مانند شاعر دیگر خواہد باشد	نہ باند چو شاعر دیگر زار باشد
ولیکن سخن بر سخن سنج باشد	اگر سنج دارم ہمیں سنج باشد
بجھین اگر برگشاہد ہن را	بڑا خفش است اوند اند سخن را
نیار و تمیز از نسمن یا نسمن را	نہ باشد از خار بن نشترن را
ولی واہ واہ وراثتا کر استم	از آن قدر ہم شادمان خاطر استم
سخن جای دیگر بود ای برادر	ز محمود و خجیدہ شد آن سخنور
ندانست قدر و راپت گوہر	تبہا ہی اسلام زین است بنگر
اگر ہوش داری شنو تا چہ گویم	از آن است سرگشتہ مانند گویم
نہ از بہر خود دارم این دست بر سر	کہ از بہر یک عالمی جاہل و خیر
کہ دانند از بخت ہر خیر و ہر شر	کہ از چرخ باشد خرد و رہبر خیر
بہر مند پیوستہ در سنج باشد	دو ماہ ہمدارہ در غنچہ باشد

سلمان سبب را دو داند به عالم	ازین دو نه یک بیش باشد نه یک کم
ز تقدیر و قسمت کم از او بود خم	یا قبال باشد خم و راست منضم

ز تقدیر یک ظالم است و ستمگر	
ز اقبال مظلوم گشته است دیگر	

ز تقدیر یک رابست است مادی	ز اقبال یک را بهستم بود جا
ز تقدیر گشته است یک بی سودیا	ز اقبال گشته است دیگر معلی

ولیکن کلام خدا هست دیگر	
گرفته است راه دیگر هم پیمبر	

ز تقدیر بد دولت آل عدنان	ز اقبال شد پستی آل ساسان
ز تقدیر شد بار دیگر چنین آن	ز اقبال این گشته امرور اینسان

"چکو اور شہباز سب امج پرہین مگر ایک ہم ہین کہ بے بال و پرہین"	
--	--

ز عباسیان لا فہا در بیان شان	تہ گشتہ زین لاف خود خانان شان
ز عالم شدہ نیست نام و نشان شان	مگر تیغ بر زندہ باشد زبان شان

بین تاجہ باشد بیانات عالی	
ولیکن ز معنی بود جسد عالی	

"ہوا اندلس اُسے گلزار کیسر	بہان اُسکے آثار باقی ہین اکثر
جو چاہے کوئی دیکھے آج جا کر	یہ ہے بیت حمرا کی گویا زبان پر

کہ تھے آل عدنان سے میر سبانی میں ہوں اوس زمین پر عرب کی نشانی	
--	--

وہ مشہور پاتخت عباسیوں کا	لب و جلہ اڑتا تھا جس کا پھریرا
تو خشک پر جبکا پڑتا تھا سایا	عراق عرب سبہ تھا خنجر سنا

لہ آن اشارہ برآں عدنان است و این اشارہ یہ آل ساسان۔

ہوئی سرنگون جسکی مدت سے جھنڈی
ہے جو آجکل اک تجارت کی منڈی

انہیں کی رصد گاہیں تھیں جلوہ گستر
زمین سے صدا آرہی ہے برابر

سر قند سے اندلس تک سراسر
سوا و مراغہ میں اور قاسیون پر

کہ جن کی رصد کے یہ باقی نشان ہیں
وہ اسلامیوں کے پیچھے کہاں ہیں

تفحص کے ہیں جن کے آئین تراے
زمین کے طبع سے چھان ڈالے

مورخ ہیں جو آج تحقیق والے
بہنوں نے ہیں عالم کے دفتر کھنگالے

عرب ہی نے دل انکے جا کر ابھارے
عرب ہی سے وہ بھرے سکیمے تراے

کز ایشان نیامد و گر قوم بر سر
بدانش بسج و پس آنگاہ بنگر

از عبا سمان از چہ لافی بر اور
ویا آنکہ در ملک و دولت برابر

کہ در عدا ایشان چنان بود و دنیا
نہد حالت دیگران بدتر از ما

تن آسانی و سستی و عیش و شہوت
جو اندر دی و جنگجوی و ہمت

شدہ پر جہان از دوسہ چار خصلت
شدہ صلب غیرت و قوت و مروت

صفاقی کہ ہر قوم از آہناز بون شد
کہ ما و تو گوئیم ہیہات چون شد

نہ اقبال یاد رہا نصرانیوں کا
بریشان تھا شیرازہ ساسانیوں کا

نہ ہنگامہ تھا گرم عہد انیوں کا
پر اندرہ و فترت تھا یونانیوں کا

بہا ز اہل روم کا تھا دنگ مگاتا
چراغ اہل ایران کا تھا ٹٹا تا

۱۷ یعنی ملاحظہ آن اسباب رانا کر وہ از بھل میگوئیم این آفات چگونہ بر ما وارد آمدند۔

نمودار که این شوکت اندر نصارا
نمودار که این دولت اندر نصارا

نمودار که این شوکت اندر نصارا
نمودار که این صولت اندر نصارا

ز اخلاک برتر بدی پای ترکان
ز عباسیان شان فرون تر بدی شان

عجب فی که غرناطه را فتح کردی
به یورپ نمادی ز اسپاه مروی

عقاب بی بود شان هم بروی
وین را پای سپاهان سپری

نه روسی بجایماند از ایشان نه جرمن
نه صحرای آفریقه فی دشت ارمن

عجب فی که ایران گزشتی بخنارا
بیدی نقش اسلام بر سنگ خارا

منظر بد امر و ز بسنگ دارا
کسی رانه آن طاقت و زور و یارا

که اسلامیان را چنین خوار سازد
بخاک ره اینگونه هموار سازد

یقین بود اولاد تیمور بر جا
یقین بود بر چرخ آواز داما

یقین بود و بی ز اسلام بر پا
زما بود بیشک همان پر ز غوغا

سراسر جهان بود اسلامیان را
گرفته مسلمان سراسر جهان را

ولیکن خدا را در اسباب بنگد
از این لاف حاصل نباشد بجز ضرر

هوار آئین جان من دور از سر
خندان آید اند آن بچک تونی ز سر

سبب را نهادی از آن خوار گشتی
ز سستی بهی نقش دیوار گشتی

سبب جنگ ارکان اسلام بر پا

چلن اهل دین گنار با سید با

شاید اگر بدین زبان نصارا باین قوت و امیتا نبودند ترکان و عموم مسلمانان بسیار عالی شان بودند
بیکه از عباسیان هم زیاده عالی شان بودند نه منظر المهدین مراد است

رابعیل سے شہد صافی مصفا	سہ سے گوٹ سے سیم خالص فبرا
-------------------------	----------------------------

نہ تھا کوئی اسلام کا مرد میدان
علم ایک تھاشش بہت بین و نشان

یہ گدلا ہوا جبکہ چشمہ صفا کا	گیا چھوٹ سر رشته دین ہدا کا
رہا سر پہ باقی نہ پایا ہمساکا	وہ پورا ہوا عہد جو تھا خدا کا

کہ ہنسنے بگاڑا نہیں کوئی اتیک
وہ بگاڑا نہیں آپ دنیا میں جتیک

کلام خدا باشد این ہیج شک نے	یہ گدلا ہوا چشمہ پر گو کہ از سے
چہ روز آمد این بلغ را مسم سے	چگونہ خزان آمدش ناگہ از سے

رہد چون مقامش گوشت گویم
اگر ہوش و نگارش تو باشد بسویم

چو من می نمبالند سنبلی رحالی	ز غامہ بیزند اگر چہ لالی
بود قد روان ہنر نقشش قالی	ز گوہر شناسان بود ملک قالی

بہر مند امروز تو او باشد
ز رجحہ در حبیب شیا و باشد

سرماز ادراک بیگانہ باشد	ہمہ کاریہ ما خلق طفلانہ باشد
نہ با انتظام و نہ مردانہ باشد	ولیرتی ما جمہ در خانہ باشد

بود رہبر ما خود از عقل خالی
فرومایہ بغیرت و لا آبابی

گر عبا سیان را جان بود یکسر	نداری ز غیرت چو دوست بر سر
نہا خد کسی کشش نہ سر رفته خسر	نہی بر رفت و بر لب تفت اختر

اتوا ز مو گوئی سن غور و حشیش مو

سلسلہ اشارہ است ہایہ قرآن مجید ان اللہ لا یغنیہ ما بقوم

مزن خنده ای ابله از رنج می موله

که هشیار سازند مرغان فلان را
ولیر و شجاع جوی ویلان را

ضرورت بیشک ای عاقلان را
نابینند آگاه مروه و لان را

که بین از چه رونقته چون مردگانند
بغضات همه چون تن بی روایند

هراک گوشت من جسکا بر پا علم تھا
وہ امت لقب جسکا خیر الامم تھا

وہ ملت کہ گردون پہ جسکا قدم تھا
وہ فرقہ جو آفاق میں تختہ م تھا

نشان او سکا باقی ہر حرف اس قدر بیان
کہ کہتے ہیں اپنے کو ہم بھی مسلمان

ہمارے ارادون میں اور جستجو میں
طبیعت میں فطرت میں عادت میں خو میں

وگر نہ ہماری رگون میں لہو میں
دلون میں زبانوں میں اور گفتگو میں

نہیں کوئی ذرہ نجابت کا باقی
اگر ہو کسی میں تو ہے اتھاقی

نہ زانداہ زن حرف مریش و کم را
زبان یک بعد میکند تیج و خم را

ولیکن نہ اذرہ پر خون نہ قدم را
نہ افزون کن اذرہ آن با و دم را

پدوشا غری کار ما راست باشد
اولی بہ کہ آن بی کم و کاست باشد

فندیون منوہر و ہمیشہ حم را
ہمان گرز و گوبال و آن تیج و خم را

بہ شہنامہ سگر سداں عجم را
پیشہ ہمہ کہ بکشد شمشیر عجم را

اذا انسا ہمہ با و در دست باشد
عجم این زمان از ہمہ بہت باشد

بشیرین زبان و دوا کی تو فرستہ

تو دانی مریض تو حرفت یوشہ

سلا تو امر است از مویہ تا چینی کہ کردی سلا اجم بیشہ را گویند

با حاصل بیماری خویش گوشت زباده و سردی تن خویش پوشد

ولیکن بپید و ننوشد دوا را
برگ است راضی ننوشد قبارا

سخن گرچه باشد بسی نفرو شیرین
لطف و سزاوارت عریف و تحسین
گوگرداری دلیل و براین
بؤذهر طرف نکته سنج و سخن بین

اگر بی دلیل است و روی اثرنی
چو سرو است رعا که آنرا اثرنی

کنون آدم بر سر شرف عالی
مراد دل زا غراض شخصی است عالی
بود گفتگو بمجلس بحث مثالی
کنم رای خود را بر آن شخص عالی

حقیقت اگر هست خاموش گردم
اگر نیک گفته است باهوش گردم

و ده دین جسته اید که او را بنایا
و خوشش او بهام کوانسان بنایا
در ندون گوشت خوار و در این بنایا
گردون کو عالم کا سلطان بنایا

و ده خطه جو تخت ایک دیوژ و کا گله
مکران گردیا او سکا عالم سے پله

چنین بود اسلام شک نیست در آن
ولیکن نگشتند اعدا چو اعدان
و خوشش و بهام نگشتند انجان
در ندون بود و خوار و در این

فراموش کردی مگر کو بلا را
گر گفتند فرزند شیر خدا را

نه اندا کبر بدی بر زبان نشان
نه مهر سپید بدی در روان نشان
نه آثار اسلام بودی نشان نشان
نه قرآن بدی را نما حیر جان نشان

نه اندا این نامشان محترم شد

خطه عالی کردن یعنی معلوم کردن و فهمیدن

	وزین شان لقب نیز خیر الائم شد	
نه پہلا سبق تھا کتاب ہدایا کا	جستہ آن نہ درید مودت ز قریبی	نہ این ہمہ ویشاق حق بود بامان
	از آن روز شد گدلا این چشمہ بامان	مزن لاف از این بیش و میانش غامش
بنام محمد بعالم بناری	باسلام باشد ترا سر فرازی	بفہمی و لبیکن اگر اہل رازی
	بود روز نور و عشر محرم	محمد عزادار و توشا و خرم
تو بالکل مدار اسکا اخلاق پر تھا	”اگر اختلاف اونین با ہمہ گر تھا	جھگڑتے تھے لیکن نہ جھگڑونین شر تھا
	یہ تھی موج پہلی اوس آزادی کی	ہر جس سے ہونے کو تھا بارغ گیتی
از این خاست ہر فتنہ ہر شہد و ہر شر	مرا اختلاف است در این سر اسر	دارا اگر باشد ای نیک اختر
	جستہ این کردانی بکریم بحالت	ندانم چه خواهد شد آئندہ حالت
با خلاق شد گشتہ سید پیمبر	با خلاق بد صربت فرق حیدر	با خلاق شد برسان رائس صفر
	دارا ہمین بخودہ ترین بہ مدارا	بیاد تو باشد شفقت خدا را

کسی قول این وعدہ یاد فائز و ... درین تمام مدہ راجع غرضی نیست بخیر بیان واقعہ چونکہ خود جناب عالی ذکر
 فرمایند کہ در آن وقت کہ در ہندوستان رہا شد و باریک بود آن خاوند عظیم را جان
 و مال و کسب و کار و ہر چیز کہ در ہندوستان بود و باریک بود آن خاوند عظیم را جان

ولی این زمان جای تکرار نبود	سزاوار است و بکار نبود
در این بحث خود را بی اصرار نبود	نتیجه بحث زور گفتار نبود
خصومت در این وقت از انشااید	
بغیر از اخوت نمودت نباید	
در این بحث از مابست دین و ایمان	مروت و قوت دلیری و احسان
کنون زندگانیم چون جسم بیان	زمانه شد قوت و شوکت و شان
ولی این کی بد ز شاخ ضلالت	
که اصل همه بود باندهمالت	
کتاب خدا را پس سده نهاده	اصول و راجحه از دست دادند
در خود سری بر رخ خود گشادند	وزان تا با هر روز هم چنان دادند
از اول گرفت یاتابا این دم	
یکی اندکی بیش و یک اندکی کم	
ز عباسیان گیر و اولاد عدنان	ز غرماطه گیر و بر و تاتارستان
نگویم را کن یکی را از ایشان	عرب یا عجم یا مغل ترک و افغان
نبد سلطنت را اصول ای خرد و ور	
همه بی لگام و زبردست و خود سر	
بین خود به مایون و شرب و مامش	مصابب بزم و کنیز و غلامش
بقاصنی القضاة و مدار الهامش	بزم شاط و بدوران جاش
ز رنگ بر باد می شد بازی	
نه صانع از آن بود و نه هم نساخی	
مصابب پیش یک قسطنطنیه	و گرسهیل مارون بداز کیشش
و دیگر چو جبریل و عبیدسیا	یکی مدح و سجده و دیگری

از اینان بد عیاسیان را جلالت
همین است تا این زمان وضع و حالت

ز بغداد گریه و زاری را
پس از آنکه باز آ
وز آنجا برو باز تا قصه مرا
به طهران و دمی بگردان عنان را

در آخورد این شهر خسته سفر کن
پس آنکه نظر نیک اندر سیر کن

ز بیگانه همواره خسته است ما را
و لیکن بین یک زمین و هوا را
به بیگانه بگذر استیم جا را
که خواهیم شهباز و گوشتیم را

نشسته پس خرمنه مانند زالمیم
اگر چه ز گردون و دون جسد نالیم

بگذریم اگر چه راهی برادر
و لیکن خواهی زدن دست بر سر
شود این صندل و صندره خزون تر
وزان شود و آبی من از در جسد

مرا آنچه زان نیست بدتر بخوانی
مسلمان بد زندق و محمد بیانی

از نیم بود پس محب پس تفکر
فصاحت اگر چه بود نیست از در
گرم نیک انگشت را از تنگ
ولی ناید ما هیچ اندر تصور

نصیحت اگر غلطی را زهر باشد
ز سود جهان نشان کجا میر باشد

نصیحت بود و پیشه عقلمندان
شهر تلخ باشد ولی میوه آن
نصیحت بود و شیوه درویشان
بود هیچ شک نیست شیرین تر از جان

تو خوانی کلام مرا جسد گالی

ببین پس تو این را و بخون تا خط کن
کلام در زبان ندی و دشنام را گویند
هر که گویند که خود را گویند
هر که گویند که خود را گویند

بیش تو خمره باشد لالی

سلام و دعا یا که دشنام خوانی
و یا خور شره و یارم برانی

بگویم اگر تلخ یا ترش وانی
بزدان دیندم همه عسرمانی

بگویم ترا این ازین راه مسدود
تو خواهی شنویا که خواهی تو مشنود

زین خوش به خوش به همه پیران خوش
بهشت است این جای باید فروکش

بین تا چه بینی در این شهر و گش
زگر می خلقش همه بار و آتش

زهر فرقه باشد هنر مند بهشت
همان جلد سر باشد این شهر افسر

غلامان ز فرزند و لبند خوشتر
ز گلشن خردمند را بند خوشتر

مخت ز مرد حردمند خوشتر
بود فحش مام وزن از پند خوشتر

بهشت از چنین بهجت افزای باشد
بهشت برین باشد این جای باشد

مخت خوش و خرم دست باشد
عجب فی که مرد خوشدوست باشد

هستند و اتم نهی دست باشد
همان وزمان هر چه بوده است باشد

همین بود او ضاع بغداد و جانا
ولیکن خوش نبوده است جانا

مراریل و غمت آره حیرت فراید
از این کار با غفلت آفت خاید

ترا قصر محمد اسی خوش نماید
ز عکس و تلیفون راحت آید

ولیکن مسلمان مسلمان بمیرد
نه چون مردوم روس و جاپان بمیرد

این مراد این است که مردم این ملک بسیار پیش دارند و همان دوستی باشند که این بطور طعن و
خلاف واقع است که غبار آن است که با واسطه گاس میروند و ایران چه میگویند نمی دانم

گھر را بسان خرف خوار وارو	مسلمانان ز کب و پسر عار وارو
ز قمر خدا باشد آثار وارو	ز کوار و چنبد چلتار وارو

ز افلاس میرد که بیکار باشد
از آن رو که از کار بیزار باشد

جور و بی کما این تو بے رحمتی کی	"کرین و کریم بھی تو بے عزتی کی
قسم کھائے او کی خوش قسمتی کی	کہیں پائین خدمت تو بغیرتی کی

امیرون کے بستے ہیں جب یہ مصائب
تو جاتے ہیں او کر حیرت سے تائب

کہیں مسخرہ بنکے ہنسا ہنسا	کہیں او کی صحبت میں گانا بجانا
کہیں چہر کر گایان سے کھانا	کہیں پھستیان کہ کے انعام پانا

یہ کام اور بھی کرتے ہیں پر نہ ایسے
مسلمان بھائی سے بن آئے جیسے

نہیں رہتے ایمان پہ دل جکے قائم	فلاکت جسے کہے ام الجسد ام
مصلیٰ ہیں و مجمع جس سے نہ صدام	بنائی ہے انسان کو جو ہسام

وہ یوں اہل اسلام پر چھا رہی ہے
کہ مسلم کی گویا نشانی بھی ہے

انراون ہی خوش ہیں تو اک بیواہین	ہمال جتنی قومیں ہمارے سواہین
تو نیم بسمل ہیں باقی گداہین	یہاں لاکھ ہیں جو اگر غنیاہین

اور اکام غیرت کو فرماہین غرہم
تو بچیں کہ ہیں بے تذل کس قدر ہم

کہ ہے آستنی میں سر کیا ان گنہارا	زمانہ کا دن رات ہے یہاں شارا
بکے اون سے کرنا پڑیگا کسارا	نہیں ہے وہی جسکو میری گوارا

سک نوار شمشیر اگوئے جینیہ قسی از حربہ است۔

سدا یک هی رخ نمین تا و چلتی

چلو تم ادر کو هوا هو چده سر کی

ز اغراض و آلودگی پاک دادم

بروشش که فرموده حجت سام

برایت گونه گفتار من جان فشام

بدون کم و بیش همداستانم

بود دوست آن کو مرا عیب گوید

که بچاره بر درو من چاره جوید

بر افلاکشان طیر و پرواز را بین

بهر باغشان چم و انداز را بین

خدا را غلیو از و شهباز را بین

بره و چو طاووس شان ناز را بین

بهر گوی و بر زن گشوده زبان را

خمش ساخته بل نغمه خوان را

که از پای زشتند و زشتند اندر

ولیکن تهنی هر دو شان کیسه و سر

بطاوس کبک دری نیز بنگر

نه پست از پلنگ اندوز شیر کمتر

جز از فخر آباد دارند پییزی

ندارند از بهر دنیا پیشیری

بودیش و سبقت ز مردی نشان شان

سوارند بر پشت ایشان زمان شان

بود قصر حمرا همه بر زبان شان

سرافراز باشند بر خاندان شان

نه چون زندگان و نه چون مردگان اند

نفس میکشند از چه غانی زبان اند

هزاران بود مسجد آفتاب و ازیا

طویل بود نیز بعضی از آنها

هزاران بود قصر حمرا در اینجا

که حیوان در آنها ریختی محابا

نه کس را از آن غیرت از جای خمیز

نه خاک سیه بر سر خویش میسوز

نه بهر دوش و دامن است نه در اطراف میدان بیکه در بیداری از جای این پشته تا میل یک سجدات که حال آنکه بر کس فایده ندارد

بود قصر حمید را در این شهر چندین	همه رشک فردوس و فردوس آیین
که کوچ و زکریسی همه گشته آیین	همه کار یورپ و یا حاصل چین

ولیکن نباشد در این قصر با کس
بجز جمعی از اهمل بازارنا کس

مقاصب سائیس است و حجام و مال	مختث بود یا که رقتا ص و قوال
لب جمل لال و خدا را همه لال	رتقی محال است باشد ازین حال

از او ضیاع دنیا کسی را خبری
ازین جنگ جاپان کسی را اثری

بود میرست انگیز امروز جاپان	ولیکن ز اقبال و تقدیری دان
نه اسباب باشد ضرور و نه سامان	بود گردش چرخ و الطاف یزدان

بپاید زمانی دگر باره مارا
که با یام گردون گذاریم پارا

ولی کی رسد آن زمان کس نداند	زمانی که از اسلام نای نماند
خدا می تواند که این را براند	به دلیلی یکی را نه ما بر نشاند

ولیکن خود این رای بس قوام باشد
همانا که این دانه و دام باشد

از این راه هرگز نیابی تو منزل	همیش مسانی چو حشر پای در گل
خود این فکر بوج و محال است باطل	ره عاقلان گساید ایام و جا بل

بنده از گفت این بازی جا بلان
ره راست گیر و برو عاقلان

له لال رنگ سرخ را گویند و قال خدا یعنی مورد عنایت خدا است اینها اقوال اعتقادات بعضی از مسلمانان نادان
هند است که گروهی را عقیده این است که از قدرت خدا بعید نیست که بار دیگر مسلمانان را و این ملک سلطنت دهد
و گروهی دیگر را عقیده این است که بموجب گردش زمانه باز وقتی مسلمانان سلطنت خواهد داشت.

بین تا چه بینی در این روز جانا
همه یورپی درفش سربالا

بود پر خدایین شهر از مردوانا
سخن سنج و پر دانش و مجلس آسا

فلاطون بعقل و ارسطو بدانش
و کن جسم بی روح و این جمله جانش

دو صد سال دیگر بتاسیج ننگ
بدولت بملکت بعلم و بشکر

که بویه و کن اندلس بکمبر
بذل و بخشش ببرد هوسرور

بحرقت بصفت بهنر و سکاری
بجنگ و بهسا در بهر چیز باری

همین جشن چل ساله تاروز گاران
بگویند بایکد گریار و یاران

بخاطر بسا اندازین پوشیاران
گدایان و او باش و هم مفت خواران

بسی کار بهر نمایند ازین زر
کمان را اگر عقل و هوش است در سر

بین دیگران را چساند وره
رانیز بر لب از ایشانست پیچ

بعلم و بهنر پای و ازند بر مر
پس ای بنخبر از چه اوقاه و ز چه

بختم سخن گویت این زحالی
بما و بر او لطفت ایز و تقالی

یه پہلا سبق تھا کتاب بذاکا
وہی دوست ہے خالق دوسرا کا

کہ ہے ساری مخلوق کتبہ خدا کا
خلاق سے ہے جکورشتہ مہم کا

یہی ہے عبادت یہی دین و ایمان
کہ کام آئے دنیا میں انسان کے انسان

عمل بن کا تھا اس کلام میں پر
تفوق ہے انکو کمین و مہین پر

وہ سبزین آج رومی میں
مدار آومیت کا ہے اب از میں پر

شریعت کے جوہر پہنچان توڑے

وہ لیجا کے سب اہل مغرب نے جوڑے

نہیں جھکو عقبی میں اُمید غفران
نہ تقدیر میں حور جن کے نہ علماں

سمجھتے ہیں مکہ راہ جن کو مسلمان
نہ حصے میں فردوس نہ جگے رضوان

پس از مرگ رُفخ تھکانا ہے جنکا
حمیم آب و زقوم کھانا ہے جنکا

سب سپہیں ایک ایک حاجت روا ہیں
طلبگار بہبود حلقِ حُدا ہیں

وہ ملک اور دولت پہ اپنے فدا ہیں
اُولو السلام ہیں اُنہیں یا اغنیاء ہیں

یہ تمنا تھا گویا کہ حصہ اونہیں کا
کہ حب الوطن ہے نشان موشنیں کا

ادیوں کی انشا حکیموں کی حکیت
سیاہی کی ہتیار شاہوں کی طاقت

ایسے رن کی دولت غریبوں کی ہمت
فصیحوں کے خطبے شجاعوں کی ہرأت

دلون کی اُمیدیں اُسگون کی نوشیان
سب اہل وطن اور وطن پر ہیں قربان

بہائیں اونہیں کامران دیکھتے ہو
اُنہیں برتر از آسمان دیکھتے ہو

غُرج اُوکھا جو تم عیان دیکھتے ہو
مطیع اُوکھا سارا بہان دیکھتے ہو

یہ مگر ہے میں اُسکے جواغردیوں کے
پتے ہیں آپس کی ہمدردیوں کے

ولی چون کند یخ با سنگ خار
بخوانیم با خاک ساری حُدا را

سُخن و کلامش انہیں است مار
بہوگ کہ لب باز کردہ دُعا را

کہ مارا ازین خواب بیدار سازد
نہ زمین بیشان خستہ و زار سازد

فرو بستہ دست تو با پ سلامت
سنگی نیست کز ما بوجو این سلامت

مگر قیامت پر و این سلامت
چرخ و تقدیر باشد سلامت

ولیکن تو غفار و ستار باشی

گنہگار را ہم تو خود یار باشی

که اسلام پامال گفتار گردد

زما باز گیتی چو گلزار گردد

منہ تا مسلمان چنین خوار گردد

اگر باز اطافت تو یار گردد

ہمہ کارمازان سدا انجام یابد

جہان بار دیگر زمانا نام یابد

شہان و بزرگان مارا ہدایت

کہ در ما کنند نیز گرمی سرایت

ز اطافت خود کنن بمار عنایت

بما بخش علم و کمال و درایت

بگفتار اسلام را چیر گردان

مراین قلم را نیز چون تیر گردان

با سلام پیوستہ غمخوار باشد

از این حال مخموم و افکار باشد

کسی را کہ ہموارہ در کار باشد

ہمیشہ ز غم خستہ و زار باشد

بکن یارب از فتح اسلام شادش

در عافیت برگشا بر نہادش

کہ بر باد دادہ است نام و توان ما

پس سر نہادہ است نام و نشان ما

بویژہ مراین بندہ ناتوان را

ز کف دادہ آسایش جسم و جان را

مراین نخل ریخ و را بارور کن

درخت امید را با مشہ کن

ہمہ ہر سان کسی را ہمیشہ

مشریدار گوہر کسی را ہمیشہ

در این شہر صف کسی را ہمیشہ

بدل خود توانگر کسی را ہمیشہ

کہ پیشکش سازم این پریان را

کہ نیکو شناسد ہی و شدہ آرا

خوارانند مرا کسی بی پدر را

آتش بسوزند گوی تو ز را

نمای جانم کعبه پوشند خرا	ندانند سو و زیان نفع و ضررا
--------------------------	-----------------------------

خدا را نباشد بر این قوم رحمت باشد تا قیامت از این قوم نعمت

آیدم ز کس بدره زرنباشد غلام و کنیز و سمنب زنباشد	خطای سلطان و گرو فرنباشد کمر بند زرین و افسرنباشد
---	--

بشکرانه برسد هم برگ پان را که آرم بیازار سنج شبان را

چو مایوسم از آن فلان یا که بهمان که باشند در این ریاست بزرگان	وزیرین دوله یا ملک بادولت و شان برم بدیده این را به امجد علی خان
--	---

یقین است که قدر این در بند اند گرفته به ستار خود بر نشاند
--

اگر چه نه توانم چنین است او با خلاق نیکو و مستحق است او	بها و بدل کرچه فی دین است او بسی سال شد مهربان با من است او
--	--

خدا بیش فراید بخت و بدولت بجاء و جلال و بعزت بشوکت

آمین ثم آمین
بحرمت غیرالمسکین

اظهار اسفند بر حال هم دیشان خود

چند ماه پیشتر هنگامیکه این خاک را کتب مصنفه خود را در زیر بغل گرفته مانند دست
فروشان که اینها اس خود را زیر بغل دارند و باین مکان و آن بجای میروند بامید خدا
میرنم شاید که بعضی صاحبان همت و مروت و حمیت و قدردان را پیدا کنم که در طبع آنها
بنده را مددی فرمایند گذارم بجله دوستی او فدا و چون آن جناب کتابها را ملاحظه نمود
یکی را برگرفته گفت این بسیار خوب خبری است و من نیز و فلان امیر عالیشان میرم
یقین است که خرج طبع آنرا بدید و در این ضمن طبع خام بر بنده غالب آمده اراده کردم که اگر
جواب خوشی برسد این مدتی را نیز بنام آن امیر نامزد کنم مگر دو ماه بعد آن شخص کتاب
را و پس آورده گفت فلانی آن امیر را کیسه از زرتشتی است اگر چه بنده در این مدت درازی
که در این شهر میباشم گاهی نیز در محلیک از امرای غیر اول و غیر ثانی این شهر زفته ام
از یکی و آن هم زمان قلی و از ایشان امید می نداشته ام زیرا که از طبایع و عادات
و مشاغل و صحبت و مصاحب و میدان خاطر آنها بخوبی آگاهم و از رفتار و گفتار و زبان
چو بهار آنها بخوبی خبر دارم اگر نذر کاهی عریفه هم یکی در نوشته ام غیر ممکن بوده
است که بجای سرافراز شوم باینکه چون از آن امیر عالیشان بایس شدم این مسکن یا
بنام عالیشان محمد امجد علیخان صاحب کمیت شد جدید کرد گری رقم و طبع کردم این
بزرگوار سالهای دراز است که باینده آشنای و بواقع کی از عنایت فرمانان واقعی عالیشان
بنده میباشند و با وجود آنکه امیر عالی شانی نیست چندین بار باندازه عوایله و موت خود و طبع
بعضی کتابها از بنده مددی فرموده و شکر نیست که در عالی همتی و اذواق از بسیار از امرا
بدرت بهتر است از جمله خصال او کی نیست که نه در بانی دارد و نه چو باری و هر شخصی بخواهد
بخدمت او برسد در عرض و عرض خود را بگوید و با اعلی و اعلی بواقع و اعلی پیش می آید
در این بیانات فوق بنده را یک فرض عظیم در نظر است که همگام اهل اسلام و خصوصاً
مردم این شهر را مل نمایند که آیا با وجود این علالتی که در میان ما مسلمانان وجود دارد در

ممکن است و اگر ممکن است چگونه ممکن است - بر همه کس معلوم است که این حقیر پیش و کم
سی سال است که در این شهر پیشم و این مدت را همه روز و شب قلم زده ام و اگر چه
بسیار کس تا با موز این حال را نمی بینند مگر رساله ها و کتبی را که بنده نوشته ام و
اکثری را بزر خود و بعضی را بزر بعضی از صاحبان همت طبع نموده در خانه های بسیاری
پنج و ده پیاپی شدند و لهذا بحث بنده را از اینها اندازه میتوان گرفت مع ذلک تا این
یک شخص عالی همت را ندیده و نیافته ام که چنانچه باید عالی همت باشد و چنانچه
لازمه قدردانی و تشوق است باینده سلوک کرده باشد و همین وقت بخشش کتاب
نزد بنده موجود است که بعضی دیده اند و انصاف ربانی هم داده اند که تا این زمان هیچکس
از اهل اسلام از اینگونه کتب نوشته بلکه هیچکس را قدرت و استعداد و وسيله آن هم
نیست که بتواند بنویسد یا وجود محنت روزان و شبان بسیار مسوده و مکتوبه چندین بار
اکنون همه روزه یک بار گران را زیر بغل گرفته از سکندر آباد روان شده و بنامید اند که چند
میل مسافت را طی میکنم و باین و آن می نمایم ولی در این شهر بیونهریک مرد مرادانی یابم
که آن همت را داشته باشد که بطبع کلی از آنها مرایاری کند یا اقله همت و مروت و
مردانگی آنرا داشته باشد که اگر بیا قدرت ندارد و کارهای بکند و لیکن همه زبانها
تعریف میکنند و زبانها تا شرف میخورند -

اگر چه اول این کارها کار پادشاه و وزیر و حکومت است بنده کتبی از اینها
چشم پوشیده ام و حالت حکومت این ریاست بر همه کس معلوم است پس از آن این
کارها کار امرای عالی شان و صاحبان دولت و مکنست است بنده بگرد اینها نیز چشم
در کشیده ام این گروه چنانچه بر عالم ظاهر است در آن کارهایی که شوق با آنها دارند
اگر هیچ یا پنجاه هزار روپیه خواهند برد و هندو فوراً بخیر آن مبلغ دست بهم میدهند
اگر همه باید خانه و محله و زمین و بنای گیر آورگر و نگذارند مگر برای اشکوه کارهای غیر اگر چه
بسیار هم جزئی باشند یک پیس و دو سکه آنها یافت نمی شود - باقی ماند عموم خلق
عموم خلق این ملک هم چنانچه بهر بی ظاهری است باین گونه کارها سه و کاری ندارند -

از اینها اقل پنجاه بار بایده آشنا میباشند مگر اکثر آنها امید نمیست بر و بایست
کس که همیشه بایده عنایت واقعی قلبی داشته اند و لیکن من خود قسم میکنم که همیشه
بهنر و آنها بروم - باقی دیگر چنین است که اگر فرضاً بایده اراده کنم که یکی را در خلعت نایب
و ساعت چهار صبح از سکندر آباد روان شدم شاید او ملاقات نمی شود یا آن مکان خود بیرون
رفته یا شب نخوایده و این وقت در خواب ناز است یا بیمار است - یا حجاب گرفته و
امثال و کک - چون ده بار رفتم و آدم یا غدری می آرد بدتر از گناه یا که بخرو پس می آید
و میگوید کسی را بفروست - بنده که نوکر و چاکری ندارم باز باید خود چنین با بروم تا آن بخرو
وصول شود - و با بجله برای یک کتاب عالی شانی که قریب پنجاه صفحه است از ده ماه پیش
تا این وقت با این همه تکالیف بقدر مشقت در روپیه جمع شده و اگر بنده زنده بمانم شاید
که پنج سال دیگر بتوانم که این کتاب را طبع کنم -

مگر بنده با و از بلند میگویی تا تمام مسلمانان جهان بشوند (۱) اینکه عموم مسلمانان همان خصوصاً
مردم این شهر هزارا گونه معاون و دارند ولی بحقیقت اصل مطالب این است که بی همتا
(۲) اینهمه رفت و آمد و محنت و غدرهای پنج رشتین برای مردان با غیرت
از هر اکتش بدتر است اگر چه مسلح و غیر خواه قوم هم باشند (۳) اگر افراد قومی را غرض
بهر روی باشد در شخصی با اندازه قدرت و عمده و نشان خود و روایای خود بخواند و غیر
بکند یا با آنا یا هر دو که با روپیه جمع میشود و گرا این موقوف است به مردانگی و مردیت
و قوت و هر روی ذاتی - برای کتاب منتخب شاهنامه بنده فارسیان سکندر آباد تا این
وقت یکصد و بیست روپیه جمع کرده اند و احتمال میرود که آن کتاب زودتر از این طبع شود
مگر محال است که مسلمانان بغیرش آیند -

آنکون می آیم به مطالب دیگر که این را بنده را نیز بر عقلت و بر این جهات یکک اند
یکی این است که اگر بشنید شد و هر بعضی از صاحبان عالی شان فرموده اند که این شخص
سخت میگوید و بدستش غش می زید و یکک این است بسیار عظیم است بر بنده و البته
اینکلی نیست که تخلف می نماید و بعضی یکک از غیر کلمه نرفته اند و شام سخت تر است پس

کمال افسوس است که مردم سخن حق و از شناسنامه خوانند و اینگونه خدمات و محنت بغير غرض و بغير
 دهنده اینها با کسی که بی نهایت محنت بنده باشند که اینسان از ادانه معایب آنها
 بخودشان ظاهر میسازم و تا امری کسی یافت نشده بود که اینسان اسباب و جهات
 تباهی آنها را بر آنها معلوم کند بهیچوجه حرفی بر بنده نیست بلکه حرف بر بدبختی و شامت کمال
 آنهاست که از رحمت خدا دور افتاده اند.

دیگر آنکه میگویند این شخص اغراض خود را در این کتب و منشجات متضمن و مخفی دارد
 اگرچه خدای من بر احوال و اراده و نیت من بخوبی آگاه است و آنکس بنده ابدانکار نمی کند
 که مرا نیز اغراضی هست بهیچوجه از آن کلی و قطری هیچ فردی از افراد خلق نیست که بغير غرض
 باشد اگرچه نمی یابد باشد. شاید این قول همین است که رسول الله برای مژور است
 خود مودت قربای خود را خواست پس فرمود که دین و دنیا را تمام مسلمان عالم موقوف بر آن
 است و غرضی از این عظیم تر نمی شود شخصی با دشمنان دین و ملک خود می جنگد بلکه جهان
 میدهد و دیگری با دشمنان دین و ملک خود و دین و دنیا را می جنگد خود را می جنگد
 و هر دو برای غرضی آن کار را میکنند مگر باید بود که در نزد عظمای جهان از این و آن که نام
 مورد مرجع است و کدام مورد ترجیح. در این شهر سوای هزاران نفر نیست که بخواهند بعضی از خود
 خدمت از نیاز است میکنند. اگر انصاف باشد این خدمت بنده از همه عالی شان تراست
 اگر در این شهر فقط پنج یا ده کس باشد که اول زبان مرا بخوبی فهم کنند. ثانی آنرا که
 از ادانسته باشد که مطالب را بخوبی درک نماید. ثالث انصاف قلبی باشد باشد
 مرا خواهد داد و خواهد دانست که من بکلی از هر غرض شخصی و نفسانی بیزار هستم. و از خدا
 بدکای طلبم که بقیه عمر من بهین سان مرا توفیق دهد که از ادانه بنویسم و بیوک هم و بیان خود
 را ظاهر میسازم. هنگامیکه کتاب "رتقی و تنزیل عالم" طبع میشود انشاء الله دل خود
 را از شکایات خود خالی خواهم نمود و این مختصر را بی نهایت مفصل بیان خواهم کرد.

خیر خواه واقعی مسلمان جهان

دریدی امین

